

2. Innstilling S. E.: Innstilling fra finans- og tollkomiteen om forhøyelse av det ekstraordinære tillegg til den gjeldende innførselstoll.

Enstemmig vedtatt med den tilføyelse at der i femte linje nedenfra på side 2, under avsnittet II tilføyes ordene «Kork B. a. 1 og 2» mellom «Brennevin 1. og 2.» og ordene «Vin 1. a., 1. b. og 2. a.».

Protokollen opplest og vedtatt.

Møtet hevet.

**Møte for lukkede dører
tirsdag den 2 april 1940 kl. 10.**

President: Magnus Nilssen.

Dagsorden:

1. Utenriksministeren vil gi en redegjørelse.
2. Referat.

Presidenten: Presidenten foreslår møtet holdt for lukkede dører og anser det forslag vedtatt

Presidenten foreslår videre at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenen § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet, og videre at utenriksråd Bull, ekspedisjonssjef Smith og byråsjef Irgens fra Utenriksdepartementet og direktør Prebensen fra Forsyningsdepartementet samt representanter for de Oslo-aviser og pressekontorer som innkalles til fortrolige møter i Utenriksdepartementet, gis adgang. — Det anses vedtatt.

Statsråd Koht: Eg skal i dag få gjera greie for dei avtalane — dei mellombels avtalane — som nyleg har komi i stand med Stor-Britannia og Tyskland om handelsvilkåra no i krigstida. Eg gav utførleg opplysning om dei forhandlingane som var ført i dei fyrste krigsmånadene, heilt fram til slutten av året 1939, i stortingsmøte bak stengde dører den 8 januar, det siste møtet i Omframstortinget 1939—40. Og eg skal ikkje ta oppatt det eg den gongen fortalde. Eg skal berre minne om at den norske regjeringa — til liks med regjeringane i dei andre nordiske landa — hadde sett opp frå fyrste stund den grunnsetninga for handelspolitikken sin i krigstida at vi skulle halde oppe det normale varebyttet — utan auke og utan mink, i det minste i all hovudsak — med alle dei landa som var i krig. Og vi hadde fått denne grunnsetninga godkjent i prinsippet av alle desse landa, så forhandlingane kunne bli ført på dette grunnlaget. Men så hende det midt i forhandlingane

at den britiske regjeringa bråsnudde og med ein gong — det var den 16 desember — sa ifrå at no ville ho krevja at vi skulle sperre handelen vår med Tyskland så mykje som berre råd var, og serskilt setja stenge for utførsla for ei rekke av dei viktigaste norske varene. Eg skal ikkje i dag gå inn på grunnane til dette bråkastet i den engelske politikken. Eg vil berre slå fast at det tvinga oss til å ta opp forhandlingane mest heilt ifrå nytt, så det kom til å vara mykje lenger enn det elles ville ha gjort med å få ført dei fram til endskap. For ein endskap nådde vi da til slutt etter mykje strev, og la meg straks seia at denne endskapen vart at den britiske regjeringa etter kvart kom tilbake til det opphavlege utgangspunktet, såleis at avtalen med oss — likså vel som med Sverige — kom til å byggje på grunnsetninga om normalt varebyte. Eg trur at den britiske regjeringa meir og meir skjønnte at kravet om handelssperring til den eine sida var eit urimeleg og umogleg krav, og så gav ho det opp.

Etter det fyrste skriftlege meiningsutbyttet i september vart forhandlingane med Stor-Britannia ført i Oslo frå 20 til 29 november, så i London frå 8 desember 1939 til 15 januar 1940, og til slutt i Oslo frå 26 januar til 22 februar. I London hadde vi ein sterk delegasjon med målsmenner for alle dei viktigaste næringsgreinene som det var spørsmål om, og det var der grunnen vart lagd for avtalen. Siste gongen i Oslo var det meir finpuss i detaljane det galdt om, og da turvte ikkje desse næringsrepresentantene vera med heile tida.

Heile denne forhandlinga var eit ovlag vanskeleg arbeid som kravde ikkje berre rik kunnskap i allslags næringspolitiske spørsmål og rein traktat-teknikk, men dessutan stor forhandlingsevne, både styrke, takt og politisk skjønn, og det er ei glede for meg å kunna gje ombodsmennene våre dei beste lovord for den måten dei førde forhandlinga på. Sjølv sagt gjeld dette serleg formannen for delegasjonen, direktør Prebensen i Forsyningsdepartementet.

Den avtalen som til slutt kom i stand med Stor-Britannia og som endeleg vart underskriven i London den 11 mars, fekk ikkje form i det som ein vanleg kallar avtale, — ein traktat eller ein konvensjon. Det hadde sin serskilde grunn deri at alt som forhandlarane — og etterpå regjeringane — vart einige om, det var ikkje tenkt til å vera ein varig skipnad, og dei avtalane som Noreg hadde med Stor-Britannia frå før, dei står framleis ved lag, berre med dei unnataka som no mellombels vart vedtekne. Den nye avtalen er berre ein krigstid-avtale, bygd på den grunnsetninga at det norske handelssamkvemmet

med andre land skal bli haldi oppe så langt råd er trass i krigen, så ein kan seia at formålet med den nye avtalen er å gjera det mogleg å gjennomføre dei eldre avtalane innafor dei grensene som krigen sett. Denne grunnsetninga har da fått form i ein protokoll der baa dei to regjeringane kvar for seg forkynner at slik er formålet deira.

I hop med protokollen er det ei lang rekke vedlegg, innpå tretti i talet, av mange ulike slag. Her er deklarasjonar frå kvar regjering for seg om reglar dei vil fylgje for utførsel og for kontroll. Her er lister på varer som det skal gjelde serskilde reglar for. Her er instruksar, ålmenne og serlege for den kommisjonen som skal sjå etter at reglane blir rett gjennomførde. Og her er 21 brev som er bytt mellom den norske delegasjonen og britiske ombodsmenner, brev som handlar om mange ulike ser-spørsmål. Alt i hop er mest som ei mangfaldig chinesisk øskje, den eine inni den andre, og den som ikkje har fått fylgje med forhandlingane frå dag til dag, men som skal freiste finne greie i alt dette, han har eit stort granskingsarbeid for seg. For min personlege part fylgde eg med i forhandlingane gjennom skriftlege og munnlege rapportar eg fekk, og mange gonger fekk eg lagt fram for meg spørsmål som eg måtte ta standpunkt til. På den måten fekk eg da rett bra kjennskap til dei motsette krava som det galdt om å forlike, og dei semjene som etter kvart voks ut or striden. Eg skal no freiste på å gje Stortinget eit oversyn over resultatet av forhandlingane så klart som det er mogleg for meg, og eg skal då ikkje feste meg større ved dei serskilde formene kvart punkt har fått, men leggje alt fram etter den reelle samanhengen i spørsmåla.

Som sagt: formålet for den nye avtalen er å halde oppe varebyttet vårt med Stor-Britannia og med andre land i normalt omfang, og det som her er meint med normalt omfang, det er for norsk utførsel handelen slik som han var i det siste fredsåret, året 1938, for den britiske utførsla til Noreg handelen i dei to åra 1937 og 1938, i baa tilfella etter den offisielle norske statistikken. Det praktiske grunnlaget som så forskriftene i avtalen bygger på, det er det ålmenne norske utførselsforbodet frå 26 august 1939. Stortinget hugsar at det var noko usemje om dette utførselsforbodet, om det burde ha vori utferda eller ikkje. Eg sa den gongen at anten ein så lika eller mislika det, så meinte eg det var uråd å koma utanom det; det fanst ingen annan utveg til å møte dei krava som regjeringane i dei krigførande statane sette. Eg trur at det resultatet eg no skal leggje fram, syner at det var ovende nyttig at vi på førehand hadde

slikt eit ålment utførselsforbod; med hjelp av det kunne vi få ålmenne reglar til lette for handelen vår, og vi kunne verja det private næringslivet mot mange inngrep i fridomen sin.

Det seier seg sjølv at når vi hadde slikt eit utførselsforbod, så måtte staten — i dette tilfelle Forsyningsdepartementet — gje lisensar til alt som skulle få bli utført or landet. Og det som det da fyrst og fremst galdt om for Stor-Britannia, det var å hindre at Noreg skulle bli eit gjennomgangsland for varer som var esla til Tyskland. Slik gjennomførsel til Tyskland høyrde ikkje frå før med til den normale norske handelen, og det var difor lett for Noreg å lova at det skulle ikkje bli slik gjennomførsel i krigstida heller. Det vart sett opp ei liste på dei varene, store og små, som Noreg av den grunn skulle nekte utførselsløyve for, og dermed var det gjevi ei føresetning for at Stor-Britannia ikkje skulle freiste på å hindre at slike varer vart innførde til Noreg. Her var såleis eit spørsmål som kunne bli løyst med vinning for baa partane. Eg berre må nemne at det absolutte utførselsforbodet likevel ikke gjeld for slike varer når dei skal til eitt av dei andre nordiske landa under den føresetninga av varene blir verande der i landet, dette er ein sers viktig ting for det nordiske samarbeidet.

Det som var eit vanskeleg spørsmål i denne samanhengen, det var om vi skulle kunna gje utførselsløyve for varer som var laga av eller med hjelp av slike innførde varer som ikkje måtte bli utførde til Tyskland. Frå fyrsten sette dei på engelsk side så strenge krav i dette stykket så jamvel dei som nytta engelske driftsreidskapar til produksjon, ikkje måtte få sende varene sine til Tyskland. Men etter kvart fekk vi da alt dette sett ned til rimelege mål, og det vart ikkje anna som vi har plikta oss til å la vera å føre ut enn varer som beint fram er laga av dei innførde varene det her var spørsmål om. Til full klargjering av kva som var meint med å vera «laga av» desse varene, vart det sett opp til ålmenne regel, at om det nye produktet inneholdt meir enn åttandeparten (12 ½ %) av slike innførde varer, rekna etter verdet, så skulle det ikkje få bli utført. Unnatak er likevel gjort for varer som blir nytta til innpakking og for olje og blekk til hermetikk, — der gjeld ikkje denne prosentgrensa så lenge ein berre held seg innafor det normale. Andre unnatak kan bli gjort av den serskilde kommisjonen eg har nemnt.

Med utgangspunkt i dei lovnadene som såleis Noreg har gjevi, har den britiske regjeringa på si side lova å gje løyve til normal vare-utførsel til Noreg, ja jamvel gå ut over denne normale utførsla om det skulle vera

turvande. Dessutan — og det er serskilt viktig — har den britiske regjeringa gjevi avkall på allslags garanti-fråsegner frå dei private importørane om at dei varene dei har fått ifrå England, ikkje i noka form skal bli utførde att. Og alle dei garanti-fråsegnene som var gjevne før denne siste avtalen kom i stand, skal slutte å gjelde. Eg seier at dette er serskilt viktig for di dei garantifråsegnene som før var kravd, i mange tilfelle gjekk så langt så dei som skreiv under på dei vart bundne på hender og føter og jamvel måtte leggje forretningane sine heilt under engelsk kontroll. Slikt hadde vi altfor mykje av i den førre verdskrigen, og trass i alt som vi protesterte heldt det på å bli ikkje så lite av det no og. Eg må nemne at dei store næringsorganisasjonane — Handelsstandet, Industriforbundet, Rederforbundet — hjelpte regjeringa lojalt i striden mot alle slike privatgarantier. Dess verre var ikkje alle dei einskilde forretningsmennene like lojale, så dei skreiv under mange leie garantiplikter, — til orsaking får ein seia at dei mange gonger var sett i ein tvangssituasjon. Men alt dette er vi no fri for, og det trur eg alle næringsdrivande er glade for.

Ein annan ting som vi like eins på same grunnlaget i hovudsaka har vorti fri for og som vi hadde mykje plage med i den førre krigen, — det er svartelistene. Vi kan ikkje hindre at engelskmennene har laga ei svarteliste på forretningar som beint fram er bygde på tysk kapital eller er bundne til Tyskland på annan måte. Men den britiske regjeringa har lova at ho ikkje skal setja i gang noko slag boikott imot norske forretningsfolk, deribland skipsreidarar, så lenge dei driv forretningane sine innafor den ramma avtalen har sett opp, d.v.s. innafor den normale handelen. Den ting å handle med Tyskland eller ha skipsfart på Tyskland er da for seg sjølv ingen grunn til å bli sett på svartelista. Eg har vitnemål om at denne lovnaden blir halde, og det er til stor trygd og hjelp for forretningsmennene våre.

Når det gjeld tilførsla til Noreg frå andre land, så har Stor-Britannia sett i verk ein streng kontroll som i prinsippet gjeld krigskontrabande; men sia krigskontrabande er eit svært romsleg omgrep, så kan kontrollen få verknad for mest all tilførsla vår, og serskilt kan han da gå ut på å tryggje at ikkje dei skipa som er på veg til Noreg, fører varer til Tyskland. Sia no den norske regjeringa har teki på seg ålmenn garanti mot gjennomførsel til Tyskland, så har Stor-Britannia lova at kontrollen skal bli så lempeleg som mogleg for alle dei skipa og dei lastane som blir dekt av denne regjeringsgarantien, og

det er gjort avtale om formene både for garantien og for kontrollen som skal gjera det lettare enn det no har vori i det siste halve året å føre varer til Noreg. Med omsyn på denne tilførsla er det dessutan gjort avtalar om vareopplag som vi kan ynskje å ha her i landet med tanke på at det kunne bli vanskar med å få varer nok av visse slag, serleg næringsvarer og råemne til industrien.

Frå fyrsten, og langt utigjennom forhandlingane, gjekk det britiske kravet i røynda ut på full kontroll over all norsk handel, utførsel og innførsel. Men kontrollen med innførsla fekk vi no avgrensa — og det gjekk etter måten lett, for dei faktiske vilkåra sette ei naturleg grense — til alt det som kom hit til landet sjøvegen vestafrå. Innførsla vår frå dei andre nordiske landa og frå Tyskland kunne ikkje England få lagt under sin kontroll, og gjennomførsel eller utførsel for varer som kom til Noreg frå desse landa, kunne ikkje heller England få makt over. Alt slikt måtte da bli haldi utafør, — her er ei av grensene for den avtalen som er gjord. Eg nemner som ein sidemerknad at dette bl. a. har verknad for den svenske malmutførsla over Narvik, — den er det ikkje sett noko slag stenge for i nokon avtale.

Så er det i avtalen gjort skilnad på norske varer og innførde varer. Det er berre dei innførde varene som vi — i samsvar med vår eigen regel om varebyte — ikkje skal utføre att til Tyskland. Eg nemnde i fyrstninga av denne utgreiinga at den britiske regjeringa ein gong midt i forhandlinga kom med krav om at vi ikkje skulle utføre til Tyskland norske varer heller, — ikke ein fisk, ikkje ein sekk fiskemjøl, ikkje ein drope fiskeolje, ikkje eit tonn kvalolje, var det sagt. Og det var dette kravet som gjorde dei største vanskanene i forhandlingane. Men på norsk side heldt vi sterkt fast på at dei varene vi sjølve produserte, om så i nokon mon med hjelp av innførde og jamvel engelske reidskapar, dei måtte vi ha rett til å selja til andre land i same omfanget som før. Og dette fekk vi til slutt fastslegi. Det gjeld t. d. for slike varer som jernmalm og svovelkis, enda det er tydelege kontrabandeverar. Likså vel gjeld det for fisk og fiskeprodukt. Ja, for ferskfisk, både torsk og sild, har England jamvel gått med på at vi på visse føresetningar kan auke den normale utførsla vår til Tyskland med det tidobbelte, — frå dei stakkars 5 000 tonn som vi før har sendt dit, heilt opp til 55 000 tonn.

I den samanhengen er det verdt å nemne at når vi byggjer på grunnsetninga om normalt varebyte, så kan vi likevel i somme tilfelle koma til å auke utførsla vår, og det er i sjølve avtalen tenkt på for visse varer. Men føreset-

ninga er da at auken er jamstor til bae sidene, såleis at ingen mismon blir gjord.

Av norske varer er det ei som står i eit rom for seg sjølv, for di ho nok blir produsert av nordmenn og for norsk kapital, men ikkje her i landet, — det er kvalolja. Den tyske sendemannen her kom til meg gong på gong og sa at her måtte Noreg halde oppe herreretten sin og syne at det er eit sjølvstendig land: kvalolja er norsk, og nordmennene må stå på at dei kan selja ho til kven dei vil. Men eg måtte peike på at sia kvalolja kom til oss over havet heilt sør ifrå Antarktis, så kunne faktisk engelskmennene leggje hendene sine på ho og hindre ho i å koma fram til oss. Her var eit maktspørsmål som både vi og tyskanne måtte ta omsyn til. Forhandlinga med engelskmennene førde da til at dei gjekk med på at vi skulle få ta heim 50 000 tonn av kvalolja til bruk for oss sjølve og dei andre nordiske landa. Inga rå kvalolje skulle vi få utføre til Tyskland. Dette hekk i hop med det store spørsmålet om feitt til Tyskland. Engelskmennene ville helst ha stengt all feittutførsel dit. Difor var det bl. a. at dei frå fyrsten ville forby oss å utføre sild til Tyskland; for det er så mykje feitt i silda. Dette siste gav dei no opp. Og i røynda gav dei opp forbodet mot kvalolje og. For dei gjekk til slutt med på at vi skal få selja 1 500 tonn feitt om månaden, det blir 18 000 tonn feitt om året, til Tyskland, og i dette feittet går da med både sildolje og anna fiskeolje, men elles bere herdt feitt. I det herde feittet er likevel mesteparten kvalolje, og på den måten kjem da kvalolja vår tyskanne og til godes.

Dermed har eg lagt fram alt det viktigaste i den nye avtalen med Stor-Britannia. Av ein-skilde ting elles skal eg berre nemne eit par ting som på ulik vis bryt med hovudregelen i avtalen. Det eine gjeld dei industriane i Noreg som i hovudsaka arbeider med engelsk eller fransk kapital og med råemne frå engelske eller franske land. Ein kan ikkje vente at dei skal drive på med utførsel til Tyskland. Her er det dessutan serskilt spørsmål om ymis metall-industri, såleis ei verksdrift som produserer reine kontrabandeverar. Likevel er det avtala og godkjent at slike forretningar kan få utføre til Tyskland dei varane som dei på førehand har fått råemne til.

Den andre tingen eg vil nemne er at for ei norsk vare har engelskmennene haldi oppe motstandet sitt mot at ho skulle få bli utført til Tyskland, og vi har mått gje etter. Det gjeld huder og skinn av naut, sauer og geiter. Berre kalveskinn kan vi framleis utføre til Tyskland. Engelskmennene la stor vekt på dette forbodet og dei kunne vise til at Sverige alt hadde gått med på det, så det var ikkje lett for oss å halde oppe motstandet vårt.

Men med slike mindre unnatak er da likevel avtalen bygd på grunnsetninga om normal handel, og det er nett dette som gjer at han ikkje synest høyre til dei avtalane som treng godkjenning av Stortinget. I hovudsaka er formålet for han å tryggje gjennomføringa i krigstida for den handelen som landet vårt elles normalt driv, så det er i grunnen administrative spørsmål det her mest gjeld.

Til å vaka over gjennomføringa skal det bli sett opp ein norsk-britisk kommisjon på åtte medlemmer, fire norske og fire britiske. Halvparten av kommisjonen, to norske og to britiske medlemmer, skal halde til i Oslo, den andre halvparten i London. Denne kommisjonen skal ta imot allslags opplysningar som vedkjem handelen, og han skal gje råd og rettleiing om alle spørsmål som melder seg. Om utgiftene med denne kommisjonen kjem det serskilt førelegg i den tilleggsproposisjonen for Utanriksdepartementet som om nokre dagar skal bli framsend til Stortinget.

Alt det som eg her har sagt om forhandling og avtale med Stor-Britannia, gjeld i røynda Frankrike og. Det vart straks frå fyrsten skipa såleis at alle krigshandelsspørsmåla skulle bli drøft med Stor-Britannia fyrst, og så hadde Frankrike jamt ein «observatør» til stades så det kunne fylgje med i drøftinga. Eit par gonger hende det at Frankrike la seg opp i sjølve forhandlinga med eitt eller anna innlegg eller framlegg. Men ærleg tala, det som såleis kom ifrå fransk side, var gjerne så urimeleg med krava sine på kontroll eller på avgrensingar, så det måtte berre bli lagt til sides. No har den franske regjeringa sagt seg viljug til å skrive under på det som er avtala med Stor-Britannia. Eg ventar at underskrifta skal koma ein av desse dagane. Og dermed har vi da alt i orden på den sida og.

Noko av det viktigaste i forhandlinga med Stor-Britannia var spørsmålet om å halde oppe den normale norske handelen med Tyskland. Men sjølv sagt, vi måtte forhandle med Tyskland og om dette. Desse forhandlingane kom i gang alt i september i fjor, dei heldt fram i november, og dei vart førde til endes i februar i år. Dei gjekk såleis heile tida jamsides med dei engelske forhandlingane, såleis som naturleg kunne vera når det i røynda var dei same spørsmåla som var drøft. Direktør Prebensen var formann for den delegasjonen som førde dei tyske forhandlingane og.

Det som det galdt om for Tyskland var å få same varemengdene frå Noreg som i fredstider, eller jamvel meir. Dette kravet vart serskilt sterkt framhaldi for fiskeutførsel, og det var nett av di at kravet var så sterkt at det lukkast for dei norske forhandlarane å få det drivi igjennom i avtalen med Stor-Britannia,

ja jamvel få fiskeutførsla auka, — dei engelske forhandlarane skjønnte godt at Noreg ikkje kunne gå med på nokon avtale som det ville vera umogleg å få godkjent av Tyskland. Det var viktig å koma tyskane til møtes i dette spørsmålet, for i ymse andre ting kunne dei ikkje få ynskemåla sine oppfylt, serskilt — såleis som eg før har nemnt — når det galdt kvalolje og visse metall.

Den avtalen som kom i stand i Tyskland, vart underskriven her i Oslo den 23 februar, såleis dagen etter forhandlinga med Stor-Britannia var førd til endes, — vi hadde da visse for at den britiske avtalen skulle bli godkjend i London. Den tyske avtalen fekk like eins form i ein protokoll, og det er beint fram sagt i denne protokollen at han er eit tillegg til eldre avtalar med Tyskland om varebyte og betalingsoppgjerd (avtalar frå 1937, 1938 og 1939). Til denne protokollen er det så knytt ei rekke med merknader om somme serskilte spørsmål, alt i hop i strengt trumål.

Hovudsaka i den nye avtalen er at han slår fast at i krigstida skal Noreg føre ut til Tyskland normale varemengder d.v.s. så mykje som det vart utført i året 1938 etter offisiell norsk statistikk. Dette er da plent det same som er sagt i avtalen med Stor-Britannia. Grunnregelen om normal utførsel vart serskilt fastslegen for sildemjøl og fiskemjøl. Men for somme varer er det sagt at av omsyn for si eiga forsyning kan ikkje Noreg føre ut nokon ting, — det gjeld t. d. for slike varer som visse slag kufor, ymse tekstilvarer, gammalt jern, smurningsolje m.m. Av andre grunner må det same gjelde for sink og aluminium, — det er av omsyn til den franske og engelske kapitalen i desse industriane. Men til vederlag kan vi auke utførsla for ferskfisk, og vi set inga avgrensing for trelast og visse mineral. Elles er det føreskrivi at om Tyskland kan skaffe råemne til visse varer som det elles er vanske med, såskal Noreg sende tilbake produkt som svarer til desse råemna. I samsvar med grunnregelen er det gjevi lovnad om at Noreg vil gjennomføre utførselsreguleringa slik at dei landa som er på den andre sida i krigen, ikkje skal bli betre medfarne enn Tyskland.

Ein ser at desse to avtalane som eg såleis har gjort greie for, svarar med kvarandre både i prinsipp og i einskildspørsmål. Formålet med dei baa to er at krigen skal gjera så lite skil som mogleg på vilkåra for den norske handelen. Ein kan seia det på den måten at avtalane går ut på å tryggje at dei eldre handelsavtalane vi har, kan få bli gjennomførde i praksis så langt som råd er.

Sjølvsagt gjeld desse nye avtalane berre for krigstida. Men dei kan bli oppsagde med var-

sel på ein månad. Her er likevel den skilnaden at den britiske avtalen kan bli oppsagd alt etter han har stått ved lag berre tre månader, men den tyske avtalen gjeld heile året 1940 til endes. Likevel kan regjeringane, den norske og den tyske, ta opp forhandling om brigde i avtalen så fram vilkåra skifter i den tidbolken han gjeld for, og blir ikkje da dei to regjeringane samde, så kan dei straks seia opp avtalen på ein månad. På den måten er det råd til å hindre at Noreg skal vera bundi til den eine sida og ikkje til den andre.

Dermed har eg gjevi alle dei opplysningane som eg trur det kan vera bruk for å gje om dei krigshandelsavtalane Noreg har fått. Det er synd at det skal vera naudsynt å ha slike avtalar. Men slik som vi har fått dei, trur eg dei skal gjera god nytte for seg til å verja handelen vår og til å styrkje nøytraliteten vår.

Vinje: Utenriksministeren sa at vi skulle opprettholde normal handel med alle de land som er i krig. Jeg vil spørre om reglene om normal handel også gjelder nøytrale land ute i Europa, slik, at vi etter avtalen i det hele tatt ikke kan øke vår eksport og heller ikke kan oppta nye markeder. Hvis det f. eks. er et nøytralt land som vi i 1938 ikke solgte varer til — jeg tenker da spesielt på sild og fiskeprodukter — er vi da under krigen avskåret adgangen til å oppta dette nye marked? Det har stor interesse for Vestlandet, som ligger inne med store partier saltet sild, å få rede på om avtalen også binder handelen med nøytrale land ute i Europa.

Moseid: Jeg vil takke den ærede utenriksminister for den overmåte interessante utredning om de handelsavtaler som er avsluttet med England og Tyskland. Men det er selvsagt helt umulig for Stortingets medlemmer å gjøre seg opp noen begrunnet mening om innholdet av disse avtaler på stående fot. Det må derfor være anledning til å få satt seg inn i spørsmålene på annen måte, ikke bare av hensyn til handelsavtalene, slik som de foreligger i dag, men av hensyn til de mange spørsmål av reell og stor betydning for vårt land som vil kunne oppstå i en nærmere eller fjernere fremtid, og som Stortinget kan bli nødt til på kort varsel å måtte ta stilling til. I et tidligere hemmelig møte, hvor et spørsmål som tangerte handelsavtalen med England, var under behandling, gjorde jeg oppmerksom på at etter den ordlyd som vår grunnlovs § 26 ved grunnlovsforandringen 1931 har fått, er Regjeringens plikt til å forelegge for Stortinget traktater av viktighet, utvidet, og at denne bestemmelse gjelder

også i dette tilfelle. Ved den grunnlovsforandring har § 26, annet ledd, følgende lydelse:

«Traktater angaaende Sager af særlig Vigtighed og i alle Tilfælde Traktater, hvis Iværksættelse efter Konstitutionen nødvendigjør en ny Lov eller Storthingsbeslutning, bliver først bindende, naar Stortinget har givet sit Samtykke dertil.»

Det kan ikke være tvilsomt at de handelsavtaler som det her er tale om, går inn under Grunnlovens betegnelse «traktater». Det kan heller ikke være tvilsomt at det er traktater angående saker av særlig viktighet, og det skulle derfor være gitt at de må forelegges Stortinget til godkjennelse før de er gyldige. Det som her muligens kan reise tvil, er dette at de betegnes som midlertidige. Det er fra statsrettslærdes side gjort gjeldende at hvis handelsavtaler er av rent midlertidig art, kan det være et spørsmål om Stortingets godkjennelse er nødvendig. Men i dette tilfelle er jo ikke midlertidigheten av den art at det for Norge står fritt for nårsomhelst å oppheve handelsavtalen. For Norge må en gå ut fra at disse handelsavtaler i realiteten blir bindende for den tid krigen varer, og det er vel grunn til å frykte for at det kan bli lang tid. Etter min mening er det derfor nødvendig at disse handelsavtaler forelegges Stortinget, og jeg går ut fra at Regjeringen har fulgt den vanlige praksis og har tatt det nødvendige forbehold herom.

Hambro: På grunnlag av de temmelig sparsomme opplysninger Stortinget har fått idag, er det ugjærlig for Stortingets medlemmer å gjøre sig op en klar mening om hvorvidt det forholder sig slik som av hr. Moseid nu nevnt, eller om de inngåtte avtaler er av den art at de ikke behøver noen formell godkjennelse av Stortinget. Men hvad jeg anser for uomgjengelig nødvendig, det er at Stortinget snart mulig får sig oversendt avtalenes ordlyd med de tilhørende dokumenter. Stortingets medlemmer er snart de eneste interesserte som intet vet om disse avtaler. Næringskorporasjoner, rederorganisasjoner, interesserte utover det hele land, vet en rekke ting som Stortinget ingen meddelelse har fått om. I utenriksministerens redegjørelse blev der ikke nevnt et ord om flåteavtalen med England, om de tillegg til den foreløbige flåteavtale som måtte rummes i denne avtale. Vi diskuterte nylig i Stortinget en bemyndigelse til å overta en garanti for Norges Bank for tap som eventuelt måtte bli en følge av en tilleggsavtale med bankene foranlediget ved forutsetningene for handelsavtalen, og det spørsmål som hr. Moseid var inne på nu, blev også da reist. Det er en helt given ting at Stor-

tinget må få alle dokumenter her. Vi kan ikke fortsette på denne måte, at vi får en kursrisk gjennomgåelse av viktige aktstykker, uten at Stortinget egentlig vet hvad det virkelig gjelder og kan ta standpunkt til det; og jeg går ut fra at i den form som Regjeringen finner mest elastisk, vil selve avtalene snarest mulig bli sendt enten til Stortinget eller til utenrikskomiteen til videre avgjørelse av Stortinget. Vi går i fullkomment mørke på de viktigste punkter, og det kan ikke fortsette.

Jeg har et par spørsmål som jeg gjerne vilde gjøre, ikke foranlediget ved handelsavtalene, men foranlediget ved tidligere redegjørelser og aktuelle begivenheter, og jeg vil få lov til å nevne dem. Der er til Stortingets utenrikskomite fra Kongsvinger formannskap kommet en enstemmig protest mot den måte hvorpå de internerte tyske mannskaper beveger sig deroppe og har sin frihet, som Kongsvinger formannskap finner uhyre lite overensstemmende med landets interesser. Kongsvinger formannskap meddeler at det til Forsvarsdepartementet og Regjeringen har sendt en lignende protest, og ber om at den blir tatt tilfølge. Da det i avisenes kommunikeer i forbindelse med den tyske undervannsbåt U 21, hvis mannskap nu skal interneres, har stått antydnet at dette muligens skulde sendes til Kongsvinger, vilde jeg gjerne spørre den ærede forsvarsminister om der er truffet noen avgjørelse i så henseende, om Forsvarsdepartementet finner at de innvendinger som er reist av Kongsvinger formannskap mot formene for interneringen deroppe, er berettiget, og om der vil bli tatt hensyn til dem.

Samtidig vil jeg gjerne spørre om der nu foreligger noe svar fra England på de forskjellige forslag vedrørende «Altmark»-affæren. Stortinget er jo overhodet ikke bekjent med noen noteveksling, og Stortinget vet om engelsk svar kun forlydender som har stått i forskjellige innen- og utenlandske blad.

Jeg vil også gjerne spørre om der er kommet noe svar på de protestnoter som er avgitt i Berlin, og som utenriksministeren tidligere har gjort rede for både i Stortinget for lukkede dører og offentlig. Jeg tror at samtlige medlemmer av Stortinget ønsker i den utstrekning det er mulig, å bli holdt a jour med disse ting.

Jeg vil også benytte anledningen til å rette en henstilling både til Stortingets representanter og til representantene for pressen om å iaktta den ytterste forsiktighet også med omtalen av selve den ting at der holdes møter for lukkede dører i Stortinget. Jeg fikk nettop melding om at der nu i formiddag kom te-

telegram fra Reuters byrå til Reuters private korrespondent i Oslo med meddelelse om at der idag skulde holdes et hemmelig møte i Stortinget, formodentlig til behandling av spørsmål i forbindelse med avtalen med England, og at det gjaldt for ham å passe på. Det er beklagelig at ikke den ting at der holdes et møte for lukkede dører her, kan holdes hemmelig, og jeg vil be om at alle lar sig det være maktpåliggende å bevare den ytterste diskresjon. Der stod for en tid siden et telegram sendt fra Paris om at Agence Havas meddelte at det og det skulde være passert for lukkede dører i Stortinget. Det blev også kommentert i et par aviser her. Stortingets presidentskap undersøkte den sak, så vidt det var mulig, i samarbeid med Utenriksdepartementets organisasjon, og det var meget lett å konstatere at der intet telegram var sendt i chiffer fra den franske legasjon. Det lyktes også gjennom våre presses representant i Paris — jeg mener presseattachéen — og legasjonen å få konstatert at vedkomende telegram var laget i det franske utenriksdepartement og sendt ut — må man gå ut fra — som et ledd i den propagandavirksomhet som utfoldes fra de forskjellige krigførende. Men altså selve den omstendighet at det blir meddelt at der holdes møter for lukkede dører i Stortinget, kan skape ubehageligheter for vårt utenriksstyre og dets enkelte organer. Man har jo gjennomgående både i pressen og muligens blandt representantene ment at det var en meget uskyldig ting å omtale at der var møte for lukkede dører, og der står ofte notiser om det. Jeg tror det vil være riktig og gagnlig at man i denne tid undlater enhver publikasjon av slike notiser. Det er gitt at det i denne tid mange ganger er nødvendig å ha drøftelser for lukkede dører, det er nødvendig for Stortinget, og det er nødvendig for Regjeringen. Men skal det være mulig, og skal der ikke gjøre sig gjeldende reelle betenkeligheter ved å gi fyldestgjørende meddelelser, må der iakttas en langt større diskresjon enn man på mange hold har gjort sig det klart til nu.

Statsråd Koht: Eg skal berre seia eit par ord om det spørsmålet som har vori nemnt fyrst av hr. Moseid og så av hr. Hambro, om å leggja desse avtalane med Storbritannia, Frankrike og Tyskland fram for Stortinget. Eg har i den utgreiinga som eg gav i dag, nemnt dei grunnane som etter mitt skjøn gjer at det ikkje trengst å leggja desse avtalane fram for Stortinget til godkjenning. Eg har gjevi grunnane for det, og avtalane er sette i kraft straks frå den dagen dei er underskrivne, for di det gjeld i denne krigstida å få alle

ting i orden så fort som råd er. Hovudsaka i avtalane er just at alle slag spørsmål under krigen skal vera i orden, såleis at den normale handelen vi har, skal kunna gå så langt som råd er. Men ynskjer Stortinget likevel å få lagt avtalane fram for seg, er det klart at Regjeringa vil leggja dei fram. Men eg vil da be om at det i tilfelle blir gjort eit serskilt vedtak om det her i Stortinget, for di at for min part reknar eg ikkje med at det trengst for sjølve godkjenninga og gjennomføringa.

Hr. Vinje reiste eit serskilt spørsmål som vedkjem avtalane, men som det for så vidt ikkje står noko om i avtalane, det om Noreg har rett til å auka utførsle si til nøytrale land. Den retten har vi; men føresetninga er da alltid den at desse landa har same avtalen som vi har med dei krigførande, såleis at det blir ei trygd mot at dei varene vi sender ut, ikkje berre går gjennom eit av desse landa til dei krigførande landa, men blir verande i det landet som har kjøpt. Det er det vilkåret som naturleg fester seg ved dette spørsmålet om utførsle til andre nøytrale land.

Hr. Hambro meinte at denne utgreiinga eg gav, var så uheil, m. a. for di eg ikkje hadde sagt eit ord om det som han med eit — og får vei seia noko ukorrekt ord kalla ein flåteavtale med England. Flåteavtale — eg vil berre nemna det — er eit ord som vi elles alltid brukar teknisk om avtalar som blir gjorde om avgrensingar i orlogsflåten. Den avtalen som hr. Hambro sikter til, er ein avtale om frakt for norske skip til England. Hr. Hambro veit likså godt som eg at det er ein avtale som Regjeringa ikkje har gjort, og som derfor ikkje høyrer med i det som eg her har lagt fram for Stortinget, og som det sjølv sagt heller ikkje blir tale om å leggja fram for Stortinget, for di det er ein avtale mellom ein privat organisasjon, Norges Rederforbund, og institusjonar i England. Det er ein avtale som gjeld dei fraktene som skal bli betala for norske skip, og dei mengder av norske skip som Rederforbundet vil kunna skaffa England i denne krigstida, men det er da ikkje noko som i og for seg høyrer med i den handelsavtalen vi har gjort. Her har vori noko av ein faktisk samanheng med di at den britiske regjeringa har lagt stor vekt på at denne shippingavtalen fyrst kom i stand, som han da gjorde alt i november i fjor; men elles er denne private avtalen ikkje samanbunden med den avtalen som er gjort mellom regjeringane i desse landa.

Hr. Hambro nemnde ei rekkje med spørsmål som ikkje vedkjem den utgreiinga som eg ga for Stortinget her i dag, men eg kan svara på dei spørsmåla som gjeld dei sakene som vedkjem Utenriksdepartementet. For det fyrste Altmark-saka og det som ligg føre i

den. Det har ikkje vori noko notebyte, formelt sett, i denne saka, før vi fekk ein note frå England — eg hugsar ikkje dagen, men det var no i mars månad. Det er den fyrste noten vi har fått om heile dette spørsmålet, og den noten har vi sendt svar på just no i dag. Men eg skal elles nemna at det har vori tanken, og det er førebudd i Utanriksdepartementet, å leggja fram for Stortinget alle aktstykket i heile denne saka. Det same blir elles gjort i England av den britiske regjeringa.

Hr. Hambro spurde så om vi hadde fått svar på dei protestnotene vi har sendt til Berlin. Det kann eg ikkje svara anna enn eit nei på, vi har ikkje fått svar.

Joh. Ludw. Mowinckel: Hr. Hambro tok fram det spørsmål om det ikke burde holdes strengt hemmelig at det blir holdt møter for lukkede dører i Stortinget, og han mente at dette burde sterkt hemmeligholdes. Jeg er ikke enig med hr. Hambro. Jeg tror ikke det kan være noen skade i at det meddeles at det holdes møter for lukkede dører, og at utenriksministeren gir meddelelser i disse. Jeg kan ikke begripe hva skade det skulle gjøre. Tvert imot tror jeg det vil virke ganske eiendommelig, hvis man ikke skal kunne meddele så mye. For det sier seg jo selv at det er ganske utelukket at ikke folk skal få kjennskap til at det holdes møter for lukkede dører. Her er så mange mennesker som går ut og inn i Stortinget, og de vet at det holdes møter. Her er nok av hemmelighetskremmeri, om vi ikke også skal lage kunstig hemmelighetskremmeri.

Hva utenriksministerens redegjørelse for handelsavtalene angår, synes jeg at den var tilfredsstillende. Jeg synes vi fikk et ganske godt inntrykk av det som var skjedd, og jeg vil gjerne gi min kompliment til utenriksministeren for det som virkelig her er oppnådd i en overordentlig vanskelig situasjon. Jeg har ikke noe imot at avtalene oversendes Stortinget, om det måtte ønskes, men i disse ting gjelder det virkelig å nå til et positivt resultat så hurtig som mulig. Vi vet jo alle hvor lenge og hvor langt det drog ut og hvor mange vanskeligheter det møtte forhandlingene, så jeg tror nok man kan si at det var et lettelsens sukk hos alle dem som var interessert i vår nasjonale handel, da det ble opplyst at man var nådd til forholdsvis tilfredsstillende resultater med begge parter.

Det ble sagt med en viss tilfredshet fra utenriksministerens side at en stor fordel ved avtalene var at de utelukket særavtaler med interesserte, og i stor utstrekning er visstnok dette tilfellet, og man må være lykkelig over at man er nådd fram til det. Men f.eks. på

skipsfartens område kan det ikke unngås — iallfall er det ikke unngått — at rederne må treffe en hel del særavtaler med Storbritannia for å lette den kontroll som Storbritannia krever, og det er ikke helt tiltalende avtaler som på den måten må treffes. Nettopp i disse dager sitter jo representanter for Storbritannia i Rederforbundet og drøfter med representanter for de forskjellige rederier, særlig linjerederiene, særøverenskomster om hvorledes den britiske kontroll skal unngås eller skal lettes. Vi har jo et springende eksempel hvor det gjelder kravet om at våre linjer ikke skal føre post. Der har de store linjer, særlig hvor det gjelder deres passasjerførende skip — jeg nevner her Amerikalinjen — vært nødt til å gi etter for det britiske trykk og gå med på at linjen ikke skal føre post, fordi det var forbundet med så stor risiko for verdier, og fremfor alt for liv, at linjen ikke våget å la skip som Bergensfjord, som regelmessig fører 6—700 menneskeliv over sjøen, gå inntil Kirkwall. Anløp av Kirkwall er blitt stigen- de risikabelt, og man våget ikke å ta den risiko for liv som her var til stede. Vel. Hva var da følgen av dette? Jo, følgen av det var at den annen stormakt, De forente stater, krevde at Bergensfjord skulle føre post. Så lå den da i New York som en lus mellom to kjempenegler, hvorav den ene klemte til for at det ikke skulle føres post, den annen med like stor styrke for at det skulle føres post. Det lyktes å få «Bergensfjord» avgårde, men på vilkår av at der mellom den britiske og den amerikanske regjering ved formidling av den norske ble nådd fram til et tilfredsstillende resultat. Det arbeides nå med dette, men ennå er et tilfredsstillende resultat ikke nådd. Det samme gjelder den svenske linje, hvor man visstnok heller ikke er nådd til et resultat. Men merkelig nok går det til Bergen en amerikansk linje, Scantic-linjen, Mac Cormick-båtene, som stadig fører post og slipper kontrollen, og, så vidt jeg vet, går også italienerne noenlunde bra gjennom Gibraltarstredet med post. Det er denne forskjell som gjøres på store og små, som er overmåte lite tiltalende. Amerikanernes krav her om postføring er utelukkende et prestisjekrav. Reelt betyr det ingen ting, for amerikanerne får sin post til Norden sendt meget hurtigere og sikrere ad annen vei enn gjennom Den Norske Amerikalinje, hvis båter blir brakt inn til Kirkwall hvis de fører post. Og blir de brakt inn til Kirkwall med sin post, oppholdes posten i England en 5 — 6 uker. Det er jo en meget stor postmengde disse båtene fører, og så lang tid tar det før posten kommer gjennom den vidtløftige britiske censur. Dette kjenner amerikanerne godt til,

de kjenner også til den risiko som er forbundet med det, men allikevel fastholder de sitt krav. Jeg nevner dette for å vise at det er ennå atskillige skjær i sjøen hvor det gjelder forholdet mellom oss og stormaktene. Vi så hva som hendte forleden dag med Syd-Amerikalinjens «Cometa». Den går fra Norge til Syd-Amerika, den har ingen last som der kan rettes noen mistanke mot. Den bringes allikevel inn til Kirkwall, og resultatet er at den blir skutt ned, heldigvis for dette tilfelles vedkommende uten tap av menneskeliv. Slik ligger det an.

Når jeg bad om ordet, var det imidlertid fordi jeg i grunnen i dag hadde ventet noe annet og mere av utenriksministeren enn en redegjørelse for disse handelsavtalene, så nyttig og så nødvendig det enn var at Stortinget fikk rede på handelsavtalene. Jeg hadde ventet nå, når vi kom sammen etter påske, en mere alminnelig redegjørelse for vår utenrikspolitiske stilling i dag. Helst hadde jeg sett at den redegjørelse, på samme måte som tilfellet nå var i Sverige, hadde kunnet gis for åpne dører. Jeg sa før påske et kringkastings-taler kunne være bra nok, men at jeg trodde at det forum som utenriksministeren burde ha valgt, var Norges Storting. Til det svarte utenriksministeren — og det var det naturligvis noe i — at han kunne tale friere og mer polemisk i en kringkastings-tale, men jeg tror allikevel at hans tale kanskje hadde gjort et vel så sterkt inntrykk utenfor landet om den var holdt fra denne plass, og ikke lokalt gjennom norsk kringkasting. Vel, det er i forbindelse med dette at jeg hadde håpet at nå etter påske hadde vi fått en politisk redegjørelse. Om den kunne holdes for åpne eller lukkede dører, det fikk jo bli utenriksministerens sak. Men stillingen nå i dag er virkelig slik at det er høyst ønskelig at Stortinget får vite litt om den.

Jeg nevnte også før påske at jeg hadde et trist inntrykk av at forholdet til vestmaktene var mindre godt, og at den misstemning som hersket mellom oss og særlig England, på mange måter innebar en fare og en trusel. Jeg visste godt at den ikke skyldtes noen reell forskjell i oppfatningen av norsk politikk vis å vis vestmaktene, men at den simpelthen skyldtes en viss friksjon, som forhandlingene med England måtte ha ført med seg, og at det derfor var inntrådt en misstemning som satte sitt preg i den britiske presse, og som hørtes også underhånden, og som måtte skade oss ganske sterkt. Denne misstemning er, såvidt jeg kan forstå av pressen, dessverre ikke blitt nevneverdig mindre i den tid som er gått. Men nettopp disse ting ville det vært svært ønskelig å få høre litt nærmere om.

Vi leser jo nå stadig om voksende trusler i pressen, om at England skal skride inn og foreta det som med et nytt ord kalles et «teknisk» brudd på nøytraliteten for på den måte å kunne gjøre blokaden av Tyskland effektiv. Vi som kjenner disse ting, vet hvor urimelig, hvor urettferdig det kravet er, men det er ikke tale om annet enn at i den franske og britiske opinion gjør dette krav et sterkt og stigende inntrykk, og da, sett på bakgrunn av den misstemning som hersker mellom oppfatningene i begge land, er det ikke uten en viss fare. Det var derfor gledelig å se at utenriksministeren så hurtig uttalte seg til Reuters representant gjennom pressen, og jeg håper at det vil være av god virkning.

Det er et punkt som det i grunnen har forbauset meg ikke i større utstrekning er blitt understreket fra norsk side hvor det gjelder propagandaen til fordel for vårt eget standpunkt, og det er ikke vår rettslig gode stilling, men det er et praktisk syn, som nå heldigvis i stigende grad er kommet fram i pressen, men som jeg tror det kunne være godt ble understreket enda sterkere også på annen måte, — noe som jeg i virkeligheten savnet i utenriksministerens uttalelse til Reuters representant i går. Det er den veldige fordel som *Storbritannia* har av at vår kyst forblir nøytral. Den omstendighet at vår kyst er nøytral, vil i virkeligheten si at det er denne nøytralitet som beskytter den engelske trafikk mellom Norden og England. I det øyeblikk England bryter inn i vår nøytralitets-sone, blir den en krigssone, og det vil være mulig å stoppe eller iallfall å sjenere i høy grad trafikken på Tyskland; men i samme øyeblikk dette skjer, blir også vår kyst krigssone for Tyskland, og det vil være mulig for Tyskland i høy grad å sjenere den trafikk som foregår på *Storbritannia* i engelsk interesse. Særlig gjelder dette kyststrekningen Oslofjord — Bergen, hvor det jo har vist seg at *Storbritannia* har vanskelig for å beherske sjøen, og når man vet hvor ypperlig Tysklands kjennskap til vår kyst er, vil man forstå hvilke muligheter den tyske krigsførsel har for å vanskeliggjøre den trafikk som går i engelsk interesse langs vår kyst. Det gjelder kanskje i noe mindre utstrekning kysten nord for Bergen, hvor England vel har lettere for å passe på; men også der blir England i så fall nødt til å føre et vakthold som det i dag er ganske fri for. Man vil få et sterkt inntrykk av dette, hvis man i denne tid besøker Bergen. Hver eneste dag ligger på Bergens havn 60 — 70 skip, i påskedagene lå det over 100 skip. Ikke et eneste av disse skip seilte i tysk interesse, de seilte alle i britisk interesse. Det er skip under svensk flagg, under dansk flagg, under norsk flagg og under and-

re nøytrale flagg, som fører all slags last fra Sverige, Danmark og Norge, og alt sammen skal til England. Alle disse skip når nå beskyttet av den norske nøytralitet fram til Bergen uten at Storbritannia behøver å legge to pinner i kors. Det eneste Storbritannia har å gjøre, og det gjør det effektivt, er å konvoiere disse skip fra den norske kyst over til England. I det øyeblikk Storbritannia på grunnlag av en populær agitasjon bryter inn i vårt territorialfarvann, må Storbritannia ikke lenger nøye seg med å beskytte denne flåte fra Norge til England, men det må konvoiere den langs hele vår kyst, utsatt særlig på Sørlandet for sterke trusler fra den tyske flåtes side. Dette er et etter min mening meget viktig moment, og det er et praktisk moment som må tale til de praktiske og forstandige engelskmenns sunne skjønn og sans. Vel, dette er hva jeg mener propagandamessig kanskje kunne ha vært utnyttet i ytterligere grad.

Likeledes ser vi stadig i propagandaen påstander om at det importeres så mye til de nøytrale land, som går videre til Tyskland. Også her er Norges stilling sterk, og det ville ikke ha skadd om man gjentok og gjentok at vi for vår part ikke importerer mere fra utlandet enn det vi selv trenger. Her kunne utsendingene søndag kveld i de tre internasjonale språk gjøre stor nytte.

Det ble talt om Altmark-affæren. Den er nå, så vidt jeg vet, brakt forholdsvis bra ut av verden, skjønt vi fremdeles venter på Storbritannias stilling til vårt forslag om å få den avgjort ved voldgift. Men vi har jo hatt en annen og ganske alvorlig henvendelse gjennom den tyske ubåts stranding på Sørlandet. Til å begynne med, da jeg hørte ryktet om dette før jeg reiste fra Bergen, ble jeg temmelig forferdet, for jeg tenkte at her har nå England det som det søker etter, et eksempel på at tyske ubåter opererer innenfor vårt territorialfarvann. Heldigvis viste det seg at den hendelse kunne bli dradd til vår fordel gjennom den hurtige inngripen fra Regjeringens side like overfor båten og de grunner som kunne angis for at båten overhodet var kommet inn på norsk territorium. Men også her er det jo spørsmål som reiser seg. Det ble meg underhånden fortalt i går at 11 av de internerte tyskere ligger ombord på selve ubåten. Er ikke dette litt farlig, er ikke dette litt risikabelt? Det kunne jo også være av interesse å høre hvorledes Tyskland hadde reagert overfor denne internering. Dette er ting av utenrikspolitisk interesse som det kunne være ganske bra å få vite litt nærmere om. I det hele tatt er jo Stortinget sterkt interessert i at det ikke bare gjennom avisene blir

holdt orientert om den politiske utvikling i Norges forhold til utlandet.

Også hvor det gjelder Finland tror jeg nok det kunne være ganske interessant om vi hadde fått en ny uttalelse fra utenriksministeren, og den helst for åpne dører. Det er jo nemlig nokså bedrøvelig å se i hvilken grad det jeg vil kalle for selvpinnermentaliteten, har gjort seg gjeldende her i landet. Her skrives under navn — både av kvinner og av mannfolk — at de skammer seg over å være norske, skjønt ethvert rolig og fornuftig politisk tenkende menneske må kunne si seg selv at Norge i dette tilfelle intet har å skamme seg over. Sverige gikk jo ikke med, kunne ikke gå med, ville ikke gå med, og dermed var jo vår stilling avgjort, og bare den omstendighet at det meget sterkere og bedre rustede Sverige ikke gikk med, skulle vel være tilstrekkelig til at disse mennesker forstod at vi behøver ikke skamme oss. Men etter alt det vi vet, behøver sannelig Sverige heller ikke å skamme seg, det må nå kunne sies. Etter den offisielle tyske dementi av Svinhufvuds uttalelser står det fast at Tyskland ikke ville ha vært uinteressert hvis Sverige og Norge offisielt hadde grepet inn i denne strid. Og man må være temmelig lite politisk tenkende når man vil hevde at det hadde vært overensstemmende med svensk og norsk ære, som det heter, å kaste seg inn i en kamp mot Sovjet og det dermed forente Tyskland. Det hadde vært selvmord og en *forbrytelse mot Norden*. Det tales også om — jeg så det ble sendt ut et stort opprop forleden dag — at vi kunne ha grepet inn hvis vi i dag hadde hatt et sterkere forsvar. Men selv om vi hadde hatt et så sterkt forsvar som Sverige, hadde vi ikke kunnet gripe inn. Og hvis det sterkere forsvar hadde fristet oss i den retning, da ville et sterkere forsvar ha betydd en ulykke for Norge. Et så sterkt forsvar at Sverige og Norge kunne binde an i en krig med de forente Sovjet og Tyskland, kunne vi ikke ha skaffet oss, selv om vi hadde ødelagt hele landets sosiale, humanitære og kulturelle utvikling. Jeg vil allerede i dag advare mot den tankegang som nå begynner å gjøre seg gjeldende, at den erfaring vi har hatt i forholdet til Finland, skal føre til at vi skal gå i gang med forsvarsbudsjetter som helt vil ødelegge den oppbygging på det sosiale, kulturelle og materielle område som vi hittil har kunnet utføre, og som vi med alle gode makters hjelp fremdeles skal kunne utføre.

Stray: Av den redegjørelse utenriksministeren har gitt, har jeg fått et forsterket inntrykk av de mange vanskeligheter arbeidet med å få handelsavtaler i stand med Storbri-

tannia og med Tyskland har ført med seg, og for så vidt må vi vel gratulere utenriksministeren med at disse saker er ført i havn på en slik måte som skjedd. Jeg kan i denne henseende fullt ut slutte meg til hva representanten hr. Mowinckel har uttalt. På den annen side vil jeg slutte meg til hva der er sagt av representanten hr. Moseid og representanten hr. Hambro om at disse to handelsavtaler må bli forelagt for Stortinget. Det er så viktige dokumenter at det ikke kan være riktig at Stortinget ikke får seg dem forelagt.

Det var imidlertid ikke den siden av saken som gjorde at jeg tok ordet. Mye av det jeg ville ha sagt, har for resten allerede hr. Mowinckel uttalt; men i samme forbindelse vil jeg gjerne komme med et par spørsmål som jeg vil forelegge for utenriksministeren. Hvis det er så at utenriksministeren — slik som hr. Mowinckel antydte — vil komme med en mere alminnelig redegjørelse om vår utenrikspolitikk i den siste tid, kan jo svarene på disse spørsmål utstå, hvis ikke vil jeg gjerne få et svar på dem, for det er visse sider ved vår utenrikspolitikk hvor det er riktig, som hr. Hambro sa, at Stortinget i grunnen vandrer i mørket.

For det første er det forholdet til Finland og til det som er passert i forbindelse med den finsk-russiske krig. Nå har den svenske utenriksministeren redegjort for Sveriges stilling, og den norske utenriksminister har jo i et tidligere møte redegjort for de fleste av de ting som passerte i forbindelse med vår stilling til hjelpen til Finland. Det var i et hemmelig møte, men det kunne nok vært ønskelig om denne redegjørelse hadde vært gitt i et offentlig møte, fordi det er en stor del av det norske folk som er interessert i å få nærmere opplysninger om Norges stilling — nettopp av de grunner som representanten Mowinckel nevnte. Men i denne forbindelse reiser det seg et annet spørsmål. Den norske regjering har svart Finland på henvendelsen angående spørsmålet om muligheten av å drøfte et forsvarsforbund mellom Finland, Norge og Sverige. Regjeringen var enig i at muligheten av et slikt forsvarsforbund burde drøftes. Etter den tid har den russiske utenrikskommissær Molotov i en tale fremholdt at han ville anse et forsvarsforbund mellom Finland, Norge og Sverige som rettet mot Sovjet-Russland. Jeg vil i denne forbindelse spørre utenriksministeren: Har denne erklæring fra den russiske utenrikskommissær fått noen betydning for Regjeringens stilling til spørsmålet om et slikt forsvarsforbund? Føres det forhandlinger om et slikt forsvarsforbund, og har Russlands stilling fått innflytelse på disse forhandlingers forløp? Det var det ene spørsmål.

Så er det et annet spørsmål. Det gjelder den svenske malmutførsel over Narvik. Om denne sak uttalte utenriksministeren bare følgende, så vidt jeg kunne oppfatte det: for den svenske malmutførselen over Narvik er det ikke satt noe stengsel i noen slags avtale. Allikevel har vi sett at nettopp denne utførsel er gjenstand for en stigende oppmerksomhet så vel i England som i Frankrike, og særlig da i Frankrike. Det er i den franske presse kommet til uttrykk nokså mye misnøye med at malmutførselen kan fortsette, og det er truet med at det må tas forholdsregler fra Vestmaktens side like overfor denne utførsel. Er det kommet noen offisiell henvendelse fra Vestmaktene om dette spørsmål? — Jeg forstår det slik at dette er et av de mest brennende spørsmål i dagens utenrikspolitikk. Utenriksministeren gikk imidlertid ganske lett hen over det, men jeg synes nok det kunne være grunn for utenriksministeren til å gi opplysning om hvorvidt der foreligger noen offisiell henvendelse fra Vestmaktene til den norske regjering om denne side av saken. — Som sagt, hvis det er utenriksministerens mening å gi en mer alminnelig redegjørelse for Stortinget en av de nærmeste dager, enten i lukket eller i offentlig møte, synes jeg disse spørsmål kan utstå til da, men hvis det ikke er meningen, vil jeg for mitt vedkommende ihvertfall gjerne ha svar på spørsmålene.

Så var det et tredje spørsmål som jeg får benytte anledningen til å sette fram nå, siden vi er samlet i lukket møte. Det er til forsvarsministeren. Jeg vil gjerne ha rede på om ikke en stor del av de mannskaper som ligger på nøytralitetsvern, kan sendes hjem igjen nå. Etter hva det er meg meddelt, kan det under denne nøytralitetsvakt for de fleste mannskapers vedkommende ikke drives noen egentlige øvelser eller noen militær opplæring, så nøytralitetsvakt skulle for så vidt ikke ha noen særlig stor betydning når det gjelder å forbedre vårt forsvar. Det er vakttjeneste som de aller fleste av folkene må utføre, og i øyeblikket er vel ikke situasjonen slik — heldigvis, må vi si — at det kan være nødvendig å ha så mange tusen mann liggende samlet på de forskjellige steder for å holde vakt. Nøytralitetsvakt koster oss jo store summer hver dag, og hvis noe av dette kunne spares inn, ville det jo være utmerket. Vi savner jo opplysninger om det, men jeg vil gjerne spørre forsvarsministeren om ha kan og vil gi noen opplysninger om dette. De midler som kan innspares, kan jo anvendes til å styrke forsvaret, i tilfelle man så måtte ønske, på en annen og kanskje en mer effektiv måte. Jeg nevner spørsmålet også fordi våronna nå begynner rundt om i våre bygder, og det ligger mange mann inne på

nøytralitetsvakt som kan trenges ute i arbeidet på jorden. Særlig er dette viktig nå som det gjelder å øke vår produksjon av jordbruksprodukter av hensyn til landets forsyning.

Statsråd Ljungberg: Angående det spørsmål hr. Hambro reiste om interneringen, skal jeg få gi en ganske kort orientering om øyeblikkets situasjon. Den henvendelse som er sendt av Kongsvinger formannskap, er dessverre ennå ikke kommet til min personlige kunnskap. Jeg vet at den kommer, og vi behandlet i en annen anledning i går med Kommanderende General ordningen av interneringen. Kongsvinger Festning er krigsskolens øvelsesplass. Vi vil derfor flytte de tyskerne som nå er på Kongsvinger, til Jørstadmoen. Jørstadmoen var jo interneringsleir også under forrige krig; etablissementet står ferdig, det mangler kun en liten ting, vi må nemlig sette opp et gjerde. Den flytningen regner vi med vil kunne skje forholdsvis snart.

Så var det mannskapet på den tyske u-båt. U-båten kom altså inn til Kristiansand, og den ble av Regjeringen besluttet internert. Kapteinen fikk da tilhold om av mannskapet å velge ut dem som han av skipstekniske hensyn måtte beholde ombord. De øvrige ble satt i land. De bor nå samtlige i Kristiansand. Tyskland har protestert mot denne internering, og inntil det spørsmål er avgjort, vil vi ikke bringe de tyske mannskaper fra u-båten til noen egentlig interneringsleir. Når det spørsmål er avgjort, og de skal interneres, vil de tyske mannskaper som ikke er nødvendige for båtens daglige tilsyn, bli sendt til Jørstadmoen.

Med hensyn til det spørsmål som hr. Stray fremsatte, om det går an å lette litt på nøytralitetsvakttjenesten, kan jeg opplyse at for Nord-Norges vedkommende har vi nå gått ned til halvparten av den opprinnelige styrke. Vi hadde opprinnelig 4 feltbataljoner; etter den krisen vi hadde i januar, fikk vi 6, nemlig 3 feltbataljoner i Østfinnmark og 3 i Troms. Nå fra 15 april innskrenker vi styrken der oppe til 1 bataljon på hvert sted. — Hva Sør-Norge angår, så finner spesielt de lokale kommandosjefer at nøytralitetsvakten på Vestlandet, 4de og 3dje divisjonsdistrikt, kan vi ikke slakke på. For Østlandets vedkommende, hvor vi har en feltbataljon på Trandum, er det nå bestemt at fra det øyeblikk da våpenøvelsene — rekruttskolen — begynner, dimitterer vi denne feltbataljon.

Med hensyn til øvelser under nøytralitetsvakttjenesten må jeg få lov å henvise til redegjørelser jeg har gitt her før for de oppsatte

feltbataljoners vedkommende, som altså i Sør-Norge har en termin på 60 dager og i Nord-Norge en termin på 90 dager. De driver øvelsene helt programmessig fra første dag og til slutt. For luftvernregimentets vedkommende . . . [Resten av referatet mangler.]

**Møte for lukkede dører
fredag den 5 april 1940 kl. 17.**

President: Magnus Nilssen.

Dagsorden:

Referat.

Efter forslag fra presidenten besluttet enstemmig:

1. Møtet holdes for lukkede dører.
2. Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet.

Statsråd Torp overbragte 2 kongelige proposisjoner som straks ble referert.

Referat:

1. Kgl. prp. om auke av løyvinga under kap. 1111, Vaksdal Mølle, for 1940—1941.
Enst.: Sendes landbrukskomiteen.
2. Kgl. prp. om nedsettelse av grunntollen for friske ananas.
Enst.: Sendes finans- og tollkomiteen.

Protokollen blev opplest og vedtatt.

Møtet hevet kl. 17,5.
